

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 12

LOETSE 2023

**SESOTHO PUO YA LAPENG P2
TATAISO YA HO TSHWAYA**

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 21.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**Mohlalobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pale.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwane le e le nngwe ya dipotso tse telele.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka tataiso ya ho tshwaya.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo.
- Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.

Potso tse telele:

- Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a iphele ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlalobuwa a se ngotseng. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e leqepheng la 3 le leqepheng la 8 ho lekanyetsa moqoqo wa mohlalobuwa.**

Dipotso tse kgutshwane:

- Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a bulwa le di-a kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA.Lebaka/Tshebediso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ha ho matshwao a jwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA dinGOLWA: THOTHOKISO—SESOTHO PUO YA LAPENG

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng	5–6	4	3	2	0–1
MATSHWAO A 6	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang - O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong. - Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso. 	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo. - O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang. - O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang. - O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso. 	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. - O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshehetsa sehlooho. - Tse ding tsa dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho di ntle. - Tse ding tsa dintlha di tsheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. - Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso. 	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. - Ho batla ho se dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho. - Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. - Dintlha tse tshehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. - Mohlahlobuwa ha a utlwisisi hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO. Sebopeho, sa nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebediswang.	4	3	2	1	0–1
MATSHWAO A 4	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho se hlahisitse ka tsela e momahaneng. - Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. - O batla o hloka diphoso tsa puo, mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang, - Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. - Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano. - Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. - Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. - Sehalo le setaele ha se tse loketseng. 	<ul style="list-style-type: none"> - Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. - Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo motshwai a mo abale 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1

KE MOTSHO, KE MOTLE — KPD Maphalla

TATAISO HO BATSHWAI

Motshwayi a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e ralwa ka tsela yahore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwai a shebe makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopelo le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Nehelano e ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokelwa ho ralwa ka tsela ya hore ho be teng selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatseko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya ditaba ka mabaka a itshetlehleng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwai a tadime dintlha tsa mohlahlobuwa hore di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopelo le Tshebediso ya Puo

- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopelong diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.
- Puo, setaele le sehalo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang

Selelekela

Thothokiso ena ke mofuta wa lehlolohela (lerike), mona sethothokisi se totobatsa le ho hlakisa ka moo se itjang le ho ikgantsha ka botsho ba lebala la sona. Thothokisong ena re tlo sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng kgetho ya mantswe kateng ho finyellelsa molaetsa wa sona.

Mmele

Molaetsa

Molaetsa o finyelleltswang mona ke wa ho kgothalletsa batho hore ba se ikgelle fatshe hobane ba le batsho ka lebala.

Kgetho ya mantswe

Mantswemakgohledi

Melathothokisong ya 2, 4, 5, 6, 7,10,11,14,18,20 le 22 ho sebedisitswe **mantswemakgohledi**. Melathothokisong ya 2 le 4 re a fumaneha ka mantswe '**lekodilo le sithabetse**' ho finyeletsa molaetsa wa hore pina e monate ya mehleng ena e thabisa ba hlonameng. Melathothokisong ya 5 le 7 a fumaneha ka mantswe '**dikgabane le dikakapa**' ka sepheo sa ho finyelletsa molatsa wa hore batho ba hlomphehang ba a mameleha ha ba bina. Melathothokisong ya 6 le 7, teng a fumaneha ka mantswe '**tsanyaola, thenthetsa le dikgeleke**' e le ho finyeletsa molaetsa wa hore botle ba lebala le letsho bo thoholetswa ka ho binelwa ha monate le ho tjelelwa ke ditsebi tsa mmimo. Melathothokisong ya 10, 11 le 18, mantswemakgohledi a fumaneha ka mantswe ana '**pabala, tjaka, le semomotela**'. Mantswe ana a finyeletsa molaetsa wa hore motho le ha a le motsho ka lebala o ntse a le motle ka hara lebala leo la hae. Molathothokisong wa 16 ho fumaneha lentse '**tlakasele**', sepheo e le ho finyeletsa molaetsa wa hore batho ba se itshowe ka lebaka la mmala wa bona o motsho. Molathothokisong wa 22 a fumaneha ka lentse '**twadi**'. Sethothokisi mona se finyelletsa molaetsa wa hore motho e motsho ka lebala o ntse a benya ho hlakisa botle ba lebala.

Mabitsohokwa

Melathothokisong ya 3 le 24 sethothokisi se sebedisitse mabitsohokwa ka mantswe ana '**mathemalodi le senakangwedi**'. Molaetsa o fetiswang ke lentse mathemalodi ke wa hore motho e motsho ka lebala o ntse a thoholetswa ka hore a binelwe hamonate. Molaetsa o fetiswang ke lentse senakangwedi ke wa hore motho e motsho ka lebala o kgona ho bonahala ka hara botsho ba hae.

Phethelo

Sethothokisi se atlehile ka ho phethahala, ka ho sebedisa kgetho ya mantswe ho kgothatsa batho ba batsho hore ba se ikgalale ka lebaka la lebala la bona le letsho mme ba itsebe hore le bona ba batle.

[25]

POTSO YA 2: TSWALO LA KA LE A HANA: KDP Maphalla

- 2.1 Kgonyetso e botjwa ke lentswe 'tswalo' ✓ bakeng sa lerato, bohlokwa ba yona ke ho fa lentswe letswalo sefutho/lebatama/ Ho fokotsa bolelele ba lentswe/ molathothokiso/ ho potlakisa morethetho wa molathothokiso oo. ✓
[Tshwaya lentswe 'tswalo' le bohlokwa bo le bong] (2)
- 2.2 Ho hokahanya melathothokiso eo/ ho hatella/toboketsa hore Modimo ke mohlodi wa lefatshe. ✓✓ (2)
- 2.3 Ke molathothokiso wa 7. ✓ E tswellellisa mohopolo wa hore bophelo ke ba Modimo e seng ba motho. ✓ (2)
- 2.4 Ke wa hore motho a ka tsoha a hlokahetse. ✓✓ (2)
- 2.5 Ke maikutlo a bohloko/tshwabo. ✓ Ke swabiswa ke batho ba bonang dikgutsana di se na molemo empa ba sa ikgethela ho hlokahalla ke batswadi. ✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 3: KGOPOLO E A LLISA

- 3.1 Kgonyetso e botjwa ke lentswe 'phelo' ✓ bakeng sa lerato, bohlokwa ba yona ke ho fa bophelo letswalo sefutho/lebatama/ Ho fokotsa bolelele ba lentswe/ molathothokiso/ ho potlakisa morethetho wa molathothokiso oo. ✓
[Tshwaya lentswe 'phelo' le bohlokwa bo le bong]. (2)
- 3.2 Bohlokwa ba sejura/kgefutsohare ke ho katla/kgina morethetho wa molathothokiso/ho fa molathothokiso morethetho/ho fokotsa bolelele ba molathothokiso. ✓✓
[Tshwaya tshehetso e le nngwe.] (2)
- 3.3 Ke wa hore mapolasing batho ba tsoha hoseng ho hoholo. ✓ (1)
- 3.4 Pheteletso. ✓ Sethothokisi se utlwile bohloko ka nako e neng e senyehile ya ho ithuta ka lebaka la ho sebetsa ka thata. ✓✓ (3)
- 3.5 Ke maikutlo a bohloko/ kutlwelobohloko/kgauhelo. ✓ Ke hauhela batho ba kileng ba phela bophelo bo bohloko ba ho sebetsa ka thata mapolasing. ✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 4: KAOFELA KE MAFOME – KPD Maphalla

- 4.1 Ke ho toboketsa lentswe le qatsohisitsweng, e leng 'lemosa' ho toboketsa ntlha ya hore batho ba tsebe hore tsohle tsa lefatshe di a fela. ✓✓ (2)
- 4.2 Moelelo o otlohileng ke wa hore batho ba phelang ha monate, ba a lebala hore monate wa bophelo bo a fela. ✓✓ (2)
- 4.3 Kgonyetso e botjwa ke lentswe 'tsatsi' ✓ bakeng sa letsatsi mme sepheo ke ho fa lentswe le honyeditsweng (letsatsi) sefutho/ ho fokotsa bolelele ba molathothokiso/ ho potlakisa morethetho wa molathothokiso. ✓✓
[Tshwaya lentswe 'metswalle' le bohlokwa bo le bong] (3)
- 4.4 Melathothokiso ena e hanyetsana ka hore mahlasedi a ho tjhaba ha letsatsi a tlisa thabo bathong mme ha letsatsi le dikela ho a bata, batho ba a hlonama. ✓✓ (2)
- 4.5 Ke sehalo sa ho eletsa, sethohokisi se eletsa batho hore ba ele hloko hore dintho tsa lefatshe di a fela. ✓ (2)
[10]

POTSO YA 5: SE IKGANTSHE –TJ Mahapa

- 5.1 Moelelo o otlohileng ke wa hore maemo a bophelo a a fetofetoha. ✓ (1)
- 5.2 Lebotsi le hlakisa hore dintho tseo batho ba nang le tsona di ka fela ka potlako. ✓✓ (2)
- 5.3 Komelo e sebedisitswe ka sepheo sa ho omela maemo a hlahellang Bebeleng a bontshang kamoo Judase Iskariota a ileng a ipolaya kateng. ✓✓ (2)
- 5.4 Molathothokiso wa 12. ✓ Le wena lemoha se ka ikgantsha hle! bohlokwa ba lona ke ho qeka motho ya ikgantshetsang ba bang ka lebaka la borui hore ba lese seo hobane maemo a bophelo a fetofetoha. ✓✓ (3)
- 5.5 Ke maikutlo a qenehelo/kutlwelobohloko. ✓ Ke qenehela morui ya fetohetsweng ke maemo a bophelo, o sotlehile hoo ebang o se a hlanya ✓ (2)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehlang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>DIKAHARE</p> <p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehlang: 14–15. - Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13. - Sehlooho se manollotswe ka botebo - O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehswang ho tswa sengolweng - O bontsha kutlwisiso e babatsehlang ya sengolwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni - O hlahisitse karabelo e batlang e anela - Tse ding tsa dintlha ke tse utlwalang, empa ha se tsohle tse tlisitsweng kamoo ho lokelang. - Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo. - Tse ding tsa dintlha di tshhehswa sehlooho. - Dintlha tse ding di tshhehswa, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. - O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. - Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehswang sehlooho. - O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho. - O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho. - Boiteko bo fokolang ba ho araba potso. - Dintlha ha se tse kgodisang. - Mohlahlobuwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa.
	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO</p> <p>Sebopeho, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neeletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlooho tse sebedisitsweng temeng.</p> <p>MATSHWAO A 10 MATSHWAO</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho se momahaneng - Selelekela le qetelo di a babatseha - Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng - Tshebediso ya puo, sehlooho le setaele ke tse susumetsang le ho nepahala 	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang - Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng. - Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. - Puo, sehlooho le setaele boholo di nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeho. - Tlhalohanyo le momahano di teng le ha di kgera. - Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehlooho le setaele tsona di batla di loketse. - Tlhalohanyo ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano - Popo ya diratswana e batla e nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. - Mehopolo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. - Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse. - Sehlooho le setaele ha di a lokela mosebetsi - Popo ya diratswana e fosahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanano e sitisa phallo ya mehopolo. - Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo. - Popo ya diratswana e fosahetse.
	20–25	15–19	10–14	5–5	0–4

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng, motshwai a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le tshebediso ya puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

KAROLO YA B:**POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a bontsha kamoo kamano ya Tsietsi le Tseleng e bileng kapa e sa bang le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalong tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe nyalano ya diketsahalo tse totobetseng hore kamano ya Tsietsi le Tseleng e bile le kapa ha e ya ba le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.

[25]**POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA**

- 7.1 Ke sehloalo sa kgalefo, hobane Tsietsi o halefiswa ke ho tseba batswadi ba hae ba nnete moo ba robetseng teng le ho tseba hore Kotsi ha se ntatae. ✓✓ (2)
- 7.2 Ke tharahano ✓ Tsietsi o qadisa ho tlala kgalefo ha a bona lebitla la batswadi ba hae o iphetetsa ho batubi ba hae. ✓ (2)
- 7.3 Karaburetso ya pono. ✓ Ekare ke bona setshwantsho sa lebitla le leholo la batswadi ba Tsietsi. ✓ (2)
- 7.4 Ke mothinya wa hore Tsietsi a thunya malomae Kotsi ha a ne a hana ka kotjana ya ntatae. ✓✓ (2)
- 7.5 Ramabanta o ile amo otlala ka molamu. ✓✓ (2)
- 7.6 Tsietsi o ne a ilo bona lebitla le bang batswadi ba hae ba patilwe ho lona. ✓ (1)
- 7.7 Ke lebaka la hore Tsietsi o ne a ikgakanya kaha o ile a thoba sepetlele le mooki Tseleng jwale o batlwa ke mapolesa. ✓✓ (2)
- 7.8 Tsietsi le Tseleng le ha ba ne ba iketlile sebakeng sa ho jela, empa ba ne ba ntse ba qwaile mapolesa. ✓✓ (2)
- 7.9 Ke menyenyetsi e reng Tsietsi ha se ngwana wa ha Kotsi Molapo, ke wa ha Molakolako eo batswadi ba hae ba neng ba hlokahalle kotsing ya koloi. ✓✓ (2)

- 7.10 Tsietsi o ile a fetoha selalome/ mmolayi ya nkelang batho maphelo a bona/leshodu le tsamayang le nkela batho ditjhelete. ✓✓
[Tshwaya e le nngwe.] (2)
- 7.11 Ke maikutlo a bohloko/qenehelo. Ke qenehela batho bao ba itshebeleditseng ka thata e be jwale Tsietsi o e nka ka mahahapa. ✓✓ (2)
- 7.12 Tseleng ke mothusi wa Tsietsi. ✓ O thusitse Tsietsi ntweng ya hae ya boiphetetso ya ho bolaya dira tsa hae le bobodung ba ho nkela batho ditjhelete tsa bona ka tsuo. ✓ (2)
- 7.13 Ke ketso ya hore e be Tsietsi ha a ka ba a fumatshwa kotlo ka ho bolaya le hona ho utlwiswa batho ba bang bohloko. ✓✓ (2)

[25]**POTSO YA 8 MME — NP Maake****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a bontsha kamoo kamano ya Thollo le Bafokeng e bileng kapa e sa bang le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalong tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe nyalano ya diketsahalo tse totobetseng hore kamano ya Thollo le Bafokeng e bile kapa ha e ya ba le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.
[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.

[25]

POTSO YA 9: MME – NP Maake

- 9.1 Ke ho bolella babadi hore ho tlike jwang a kene lenyalong le Thollo empa a ne a tshohile/ngongrehile. ✓✓ (2)
- 9.2 Ke kgohlano ya maikutlo/ya ka hare. Kaha Dikeledi o ne a nahana hore ditoro di bua nnete ka lenyalo la hae. ✓✓ (2)
- 9.3 Tjhe, Mme o patetswe nahathote le lehae la habo/Batswadi/mora wa hae ha tsebe ka lefu/Thollo le yena ha tsebe hore ke yena ya hlokaletseng ✓✓
[Tshwaya tshehetso e le nngwe.] (2)
- 9.4 Ke ne ke tla mo toba ke mmothe ka diketso tsa hae tse soto/ ke ne ke tla tswela pele le nna ka bophelo. ✓✓
[Maikutlo a bahlahlobuwa a ananelwe.] (2)
- 9.5 Taba ya hore Thollo a dumele hore ho patwe motho ya sa mo tsebeng. ✓✓ (2)
- 9.6 Mme o ne a dula motlotlwaneng o hiriswang
Thollo o ne a shebella thelebeshene habo Dikeledi ✓✓
[Karabo ya mohlahlobuwa e bontshang mehleng ya temokerasi e ananelwe] (2)
- 9.7 Thollo ha a mohau hobane lefu ke lefu le hore le hlahile ha mang jwang o ne a lokela ho bontsha kutlwelobohloko ho ba itseng. ✓✓ (2)
- 9.8 Pherekano e bakwa ke hobane Mmateboho ha a na mme/ Ho ne ho se motho ya kulang ha Thollo. ✓✓ (2)
- 9.9 Seabo sa Mme e ne e le sa hore a rute bana ho loha meseme ya Sesotho/
Mme o ne a phekola masea a tshwerweng ke kokwana ka meriana ya
Sesotho ntle le tefo ya letho/a fetola semelo sa Diseko hore a phedisane le batho ba bang ka kgotso. ✓✓ (2)
- 9.10 Dikeledi o ile a baleha bosiu letsatsi pele ho lenyalo ka lebaka la letswalo le neng le re o entse qeto e fosahetseng ✓✓ (2)
- 9.11 Thollo o ne a tshaba hore ba habo ba tla mmotsa ka mosadi wa hae wa matswathaka. ✓✓ (2)
- 9.12 Bafokeng ba fihlile Sebokeng ba befile empa eitse hore Diseko a ba tjodietse ka tshwaro e mpe eo ba e bontshitseng ho Mmatebo ho ba swaba hoo ebang ba hlolehile le ke ho fonanisa. ✓✓✓ (3)

[25]

POTSO YA 10:

TUTUDU HA E PATWE

Selelekela

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a bontsha kamoo kamano ya Thebe le Dimama e bileng kapa e sa bang le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe nyalano ya diketsahalo tse totobetseng hore kamano ya Thebe le Dimama e bile kapa ha e ya ba le seabo ho heletseng maphelo a batho ba bang.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.
[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.

[25]

POTSO YA 10: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO

TUTUDU HA E PATWE — Mathene Mahanke

- 11.1 E ne e le ho ya lekola hore matitjhere a se a qadile ho sebetsa kaha dikolo di ne di sa tswa ho bulwa. ✓✓ (2)
- 11.2 Maikutlo a thabo. Ke thabiswa ke ho bona hore Ralefapha o kgothalletsa hore ho sejetswe dikolong. ✓✓ (2)
- 11.3 Makgabane a Tutudu kerekeng a hapile pelo ya Dikgapane hoo a ileng a ikutlwa a se a mo rata yaba ha a sa ya kopanong o ikela ha Tutudu. ✓✓ (2)
- 11.4 E mo tswetse molemo hobane o qetelletse a se a ratana le Tutudu/Lebitso la hae ha le a hlahella mmomoring wa ho tebedisa Tutudu. ✓✓ (2)
- 11.5 Tutudu o ile a tsetlallela ho etsa tse tla tswela baithuti molemo ha Dikgapane a o tlohetse habonolo ho etsa tse tla tswela baithuti molemo a qetella ka ho nwa jwala. ✓✓ (2)
- 11.6 Seipobi o rata thuto/Tswelopele. ✓✓ (2)
- 11.7 Dimama o bolela hore Thebe ha a tshepahale, o ile a hlohlelletsa batho hore ba fehle morusu ha a qeta yena o a baleha. ✓✓ (2)

- 11.8 Seabo sa Dimama se senola hore batho ba Thabure ha ba na taba le thuto ya bana ba bona/ Batho ba Thabure ha ba kgotsane ha ba etsa bobbe. ✓✓ (2)
- 11.9 Ntefeleng le hoja a ne a sa fumana lerato leo a neng a le batla, o tsebile ho bua nnete setjhabeng hore o ne a eleditswe ke Thebe hore a kene dikobong tsa Tutudu. ✓✓ (2)
- 11.10 Ke ketsahalo ya hore Tutudu a bontshe pelo e ntle ka hore a lokolle batubi ba hae teronkong. ✓✓ (2)
- 11.11 Tutudu o a hlola kaha Ntefeleng o ile a bolela hore o hlohleleditswe ke Thebe, yaba setjhaba se neng se le kgahlano le Tutudu se nyatsa Thebe ka ho baka moferefere ka hara motse, eo a ba qetella a kopile tshwarelo ho Tutudu. ✓✓✓ (3)
- 11.12 Ke ne ke tla etsa jwalo kaha Tutudu a entse ke mo tshwarele ha a kopa tshwarelo. ✓✓
[Maikutlo a bahlahlobuwa a bontshang maemo a matle a phedisano a ananelwe.] (2)

[25]**POTSO YA 12: KE QATI E A LOMISANWA****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a bontsha kamoo ho shebela fatshe dikeletso tsa batho hangata e leng hona ho hodisang kgohlano. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalong tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo tse totobetseng hore 'ho shebela fatshe dikeletso tsa batho hangata ke hona ho hodisang kgohlano'

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.
 [Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng;]

[25]

POTSO YA 13: KE QATI E A LOMISANWA

- 13.1 Ke nakong tsa sekwalekwale/ya demokerasi. ✓ (1)
- 13.2 Sesosa ke boshodu bo entsweng ke *Phokojwe Lefiritshwana* ba ho ja dinku ts Rapolasi. ✓✓ (2)
- 13.3 Lentswe lena 'letlaburu' le bolela moferefere kapa lerata. ✓✓ (2)
- 13.4 Lekgowa le ile la shapa Lefiritshwana ka phafa, ha Phokojwe yena a ile a baleha a shebella ha Lefiritshwana a shapuwa ke Rapolasi. ✓✓ (2)
- 13.5 Phokojwe o kgopo/ ke lemenemene/lehlabaphiyo ✓ O susumeleditse Lefiritshwana hore ba utswwe dinku, ha ba se ba kena tsietsing o a baleha eo yena o hloleha ho itshwasolla a le mong hobane o ne a ja a sa itekanyetse. ✓✓ (2)
- 13.6 Ke ne ke tla fedisa setswalle sa rona hanghang. ✓✓ (2)
- 13.7 Ke moelelo wa hore ba ile ba bona ha batho ba bolawa ka sehloho. ✓✓ (2)
- 13.8 Basadi ba lliswa ke ho bona banna ba bona ba bolawa ka sehloho. ✓✓ (2)
- 13.9 Ke sehalo sa kgalefo/tshabo hobane batho ba ne ba bolawa. ✓✓ (2)
- 13.10 Ntwa e siya masisapelo kaha batho ba shwa ka bongata. ✓✓ (2)
- 13.11 O thoholetswa hobane e ile ya ba mohale ya ileng a hlola ntweng. ✓✓ (2)
- 13.12 Mehlang ya kgale molaotheo o ne o sa tshireletse ditokelo tsa botho, batho ba ne ba bolauwa lebuba. Mehlang ya kajeno molaotheo o tshireletsa ditokelo tsa botho, ya bolaileng o fumantshwa kotlo. ✓✓ (2)
- 13.13 Tjhe, mongodi ha a atleha hobane tlhoho ke ha bobbe bo fumantshwa kahlolo dingolweng. Tlhoho ha e a fihlellwa thokong ena. Moshoeshoe o ile a bolaya setjhaba ka sehloho a se fumantshwe kotlo. ✓✓ (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YAB: 25**

KAROLO YA C**POTSO YA 14:****SEYALEMOYA — RH Moeketsi****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho sekaseka, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha a sekaseka mohopolo ona 'tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobé', Se ka boela sa fana ka mehlalanyana ya diketso tseo re ka reng ke tsa ho hlola kapa ho hlolwa. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlalobuwa.

Mohlalobuwa a ka lelekela ka ho hlahisa hore ho hlola kapa ho hlolwa ke eng. A boele a bontshe hore ke dintho dife tse iponahatsang ha tlholo e fihlelletswe kapa e sa fihlellwa. Moqoqo ona ke oo ho ona mongodi a sekasekang dikahare tsa wona mme a bontshe ntlhakemo ya hae ebe o leka ho susumetsa mmadi hore a utlwisise tlhakisetso ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa tlhaloso mongodi o na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng eo a batlang ho e hlalosa. O lokela ho hlalosa le ho ntshetsa ditaba tsa hae pele ka ho supa diketsahalo tse tshwantshisong tse tshehetsang sena.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le sehlooho.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya tlhaloso ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]

POTSO YA 15: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**SEYALEMOYA – RH Moeketsi**

- 15.1 Tholang o na le moya wa bothuela. ✓ (1)
- 15.2 Ke dikgohlong hara meru e tshahabehang teng moo ho llang lengau feela. ✓✓ (2)
- 15.3 Tholang o hlhlathetse ka masiu a qhojwa moya wa bothuela mme a ipona a se a fihlile sebakeng sena. ✓✓ (2)
- 15.4 Mokeo o tjitja hobane neng neng o ne a sa dumele ho dingaka tsa setso, kgabareng o se a eya ha Ramanaka, mme o se a dumela ha Ramanaka a mo laola ka ditaola. ✓✓ (2)
- 15.5 Ramanaka o ile a hlokomela hore Tholang o na le moya o fetang wa hae, yaba o mo nwesa moriana o fosahetseng hore a tsherehane a se hlole eba le moya hape. ✓✓ (2)
- 15.6 Mokeo o ne a thiba Manthako ho se etelle pele Ramanaka. ✓✓ (2)
- 15.7 Ke sehalo sa tshoha/ho se kgolwe/bohloko. Batswadi ba Tholang ha kgolwe, tshositswe ke boemo bo sa jeseng ditheohelang ba ngwana bona. ✓✓ (2)
- 15.8 Mokeo o ile a hloleha ho rapella le hona ho tsotella Tholang ho fihlela a itahla. ✓✓ (2)
- 15.9 Ramanaka o ile a thetsa Tholang ka hore o tla mo phekola mme a mo nwesa moriana o tsherehanyang. ✓✓ (2)
- 15.10 Ke hore sebakeng sa hore Tholang a phele o ile a holofala. ✓✓ (2)
- 15.11 Mongodi o hlokomedisa babadi hore dingaka tsa setso ha di tshepahale ebile ha di a monelana. ✓✓ (2)
- 15.12 Tjhe, Mokeo ha ho bonahale a ne a e ya kerekeng kapa hona ho rapela. ✓✓ (2)
- 15.13 Ke ne ke tla mo nka ke mo ise dingakeng tsa sekgowa/ ke ne ke tla tshwarisa Ramanaka. ✓✓ (2)

[25]

POTSO YA 16: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho sekaseka, selekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha a sekaseka mohopolo ona 'tlhoho dingolweng ke ha botle bo hlola bobele, Se ka boela sa fana ka mehlalanyana ya diketso tseo re ka reng ke tsa ho hlola kapa ho hlolwa. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlalobuwa.

Mohlalobuwa a ka lelekela ka ho hlahisa hore ho hlola kapa ho hlolwa ke eng. A boele a bontshe hore ke dintho dife tse iponahatsang ha tlhoho e fihlelletswe kapa e sa fihlellwa. Moqoqo ona ke oo ho ona mongodi a sekasekang dikahare tsa wona mme a bontshe ntlhakemo ya hae ebe o leka ho susumetsa mmadi hore a utlwisise tlhakisetsa ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa tlhaloso mongodi o na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng eo a batlang ho e hlalosa. O lokela ho hlalosa le ho ntshetsa ditaba tsa hae pele ka ho supa diketsahalo tse tshwantshisong tse tshehetsang sena.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le sehlooho.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya tlhaloso ya hae ka ho phethahala. [Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 17: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

- 17.1 Le re utullela hore Jwalane ke motho ya tellang. ✓ (1)
- 17.2 Se fupere phoqo ka mokgwa wa hore Molefi ha a tsebe hore bobedi bona bo ronngwa ke Mapetla ho mo sebedisetsa meriana/ Ngatane o mo ja direthe ka ho ratana le Jwalane. ✓✓ (2)
- 17.3 Molefi le Pitso ba ntse ba ile le kgongwana hodimo ba nahana hore Mapetla ke motswalle wa nnete athe o fetohile, hang hore Molefi ha a atlehe, o se a bile a loya Molefi. ✓✓ (2)
- 17.4 Ha e a nepahala, Jwalane o fetola Molefi sephoqo/O itheola seriti/O qhala setswalle sa Molefi le Ngatane. ✓✓
[Tshawaya e le nngwe feela] (2)
- 17.5 Mapetla o ne a loya Molefi ka ditlhare hore a se be le mosadi/O ne a sebedisa Ngatane le Ramafothole hore dintho di se tsamae hantle mosebetsing. ✓✓ (2)

- 17.6 Ke ketsahalo ya hore a hane dikeletso tsa Mofammere /o hloleha ho bona dira tsa hae a phela le tsona/ hore a se hlokomele dipuo tsa bona/O ile a hloleha ho hlokomela ha bophelo ba hae bo qala ho senyeha. ✓✓ (2)
- 17.7 Molefi o ile a ameha kotsing ya koloi, mme a amohelwa sepetlele moo a ileng a hlokomelwa ke mooki Morongwe eo a ipherehela yena mme ba qetela ba ratana. ✓✓ (2)
- 17.8 Molefi o ile a hohelwa ke tshwaro e ntle ya Morongwe nakong eo a neng a le sepetlele. ✓✓ (2)
- 17.9 Lewa la boipuiso le senolela babadi semelo sa Morongwe sa hore o ratana le bahlankana ba bangata. ✓✓ (2)
- 17.10 Ke maemo a mosebetsi a hodimo a Molefi. ✓✓ (2)
- 17.11 Molefi o ile a fumana Morongwe ka koloing ya monna e mong ba le maponapona. ✓✓ (2)
- 17.12 Tjhe, tlhoho dingolweng ke ha bobo bo fumantshwa kahlolo. Tlholo sengolweng sena ha e a fihlellwa hobane boloi ba Mapetla bo ile ba hlwa mekwalaba ho tloha qalong ho fihlela pheletsong tshwantshisong ena hoo Molefi a ileng a lahlehelwa ke basadi, mosebetsi le hore maemo a bophelo ba hae a ne a hlobaetsa. ✓✓ (2)
- 17.13 Tumelo ya Pitso ha e a ka ya mo sebeletsa hobane o ne a sa rapele, mme sena se amme bophelo ba Molefi ka hore Mapetla a mo sebetse ka ditlhare motjhaotjhele ho fihlela Molefi a holofala. ✓✓ (2)

[25]

POTSO YA 18: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPISO –T Letshaba****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho sekaseka, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha a sekaseka mohopolo ona 'tlholo dingolweng ke ha bottle bo hlola bobbe, Se ka boela sa fana ka mehlalanyana ya diketso tseo re ka reng ke tsa ho hlola kapa ho hlolwa. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlalobuwa.

Mohlalobuwa a ka lelekela ka ho hlahisa hore ho hlola kapa ho hlolwa ke eng. A boele a bontshe hore ke dintho dife tse iponahatsang ha tlholo e fihlellletswe kapa e sa fihlellwa. Moqoqo ona ke oo ho ona mongodi a sekasekang dikahare tsa wona mme a bontshe ntlhakemo ya hae ebe o leka ho susumetsa mmadi hore a utlwisise tlhakisetso ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa tlhaloso mongodi o na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng eo a batlang ho e hlalosa. O lokela ho hlalosa le ho ntshetsa ditaba tsa hae pele ka ho supa diketsahalo tse tshwantshisong tse tshehetsang sena.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya eba le lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng kapa diketsahalo tseo re kopanang le tsona bophelong ba nnete di sa lohella diketsahalang tsa buka. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le sehlooho.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya tlhaloso ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 19: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO — T Letshaba**

- 19.1 Moelelo o otlohileng ke wa hore hangata mathata a hlaha motho a se na letho. ✓✓ (2)
- 19.2 Makaqabetsi a hlakisa maemo a tshotleho ha pula e nele lelaping la Naledi. ✓✓ (2)
- 19.3 Ke boipuiso ✓ Ke ba le maikutlo a bohloko/kutlwelobohloko ultwa hore ho teng batho ba phelang ka thata jwalo ka Naledi. ✓ (2)
- 19.4 Naledi o ile a qala a lemoha hore Seipati o bua nnete hore Tsietsi o hlolwa ke maemo a lapa la hae a ho phethisa ditlhoko tsa lelapa yaba o nka qeto ya ho ratana le Mohlouwa. ✓✓ (2)
- 19.5 Seipati ke sebakadi ha a na tlhompho/ o a tella/pelompe. ✓ O ile a fana ka dikeletso tse qhalang, Naledi ha a se a le mathateng ke dikeletso tseo o se a mo qhalla matsoho. ✓ (2)

- 19.6 Naledi o ne a entse hantle ka ho hana Mohlouwa empa eitse hore Seipati a mo eletse, a ba a dumela kopo ya mohlouwa. ✓✓ (2)
- 19.7 Naledi o tshositswe ke taba ya hore lekunutu a hae la ho ratana le Mohlouwa le se le tsejwa ke basebeletsi ba Mohlouwa. ✓ (1)
- 19.8 Tjhe ha le a mo sebeletsa hobane sepheo sa ho dumela Mohlouwa e ne e le hore Tsietsi o tla kgutlisetswa mosebetsing, empa ha ho ya ka ha ba jwalo. ✓✓ (2)
- 19.9 Thapelo o ne a qosa Pheleu ka hore ke lejelathoko o thotha ditaba tsa basebetsi ho di isa ho Mohlouwa/ ke yena ya entseng hore Tsietsi a lelekwe mosebetsing. ✓✓ (2)
[Tshwaya e le nngwe]
- 19.10 Selepe se kgenathetseng madi se supa ketsahalo ya hore Tsietsi o se a bolaile bana ba hae, Thato le Puleng hammoho le Mmabatho. ✓✓ (2)
- 19.11 Ke ketsahalo ya hore qetellong Tsietsi o ile a fumamantshwa karabelo ya ntlo ya RDP eo e neng e se e bakileng kgohlano ha hae. ✓✓ (2)
- 19.12 Ke ya hore basadi ba Kgotsong ba rata bohloa hobane ke moo Mohlouwa o ratana le basadi ba banna ba bang, ka nqe nngwe o ba fa mosebetsi ka ho lema tshimo tsa banna ba bona/Seipati o kgothalletsa Naledi ho ratana le Mohlouwa empa bobedi ba nyetse. ✓✓ (2)
- 19.13 Tjhe, tlhoho ke ha bobbe bo fumantshwa kahlolo. Tlhoho sengolweg sena ha e a ka ya filhllelwa, Tsietsi ha a fumantshwe ntlo a e ngodisitseng jwalo ka ba bang batho/O tebelwa mosebetsing ntle le lebaka le utlwahalang/o jewa direthe mosading wa hae ka lebaka la bofuma. ✓✓ (2)

[25]**MATSHWAO A KAROLO YA C: 25****MATSHWAO A TATAISO ENA YA HO TSWHAYA A: 80**